

تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش:

یک مطالعه کیفی

امین بیگزاده^۱، شهناز کهن^۲، نیکو یمانی^۳، حبیب‌اله رضایی^{۴*}

۱. دانشجوی دکتری تخصصی آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات مدیریت ارایه خدمات سلامت، پژوهشکده آینده‌پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۲. استادیار، گروه مامایی و بهداشت باروری، مرکز تحقیقات مراقبتهای پرستاری و مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
۳. دانشیار، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
۴. دانشجوی دکتری تخصصی آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

● دریافت مقاله: ۹۴/۵/۳۱ آخرین اصلاح مقاله: ۹۴/۸/۱۶ ● پذیرش مقاله: ۹۴/۱۰/۶

زمینه و هدف: شبکه‌های اجتماعی مجازی، از فن‌آوری‌های نوینی می‌باشد که در دهه گذشته پا به عرصه ارتباطات نهاده است و به طور چشمگیری در حوزه‌های گوناگون از جمله آموزش، مورد استفاده قرار می‌گیرد. با توجه به این که این رسانه‌های نوین اجتماعی، شیوه‌های زندگی و ارتباطی افراد را دچار تغییراتی کرده است و از طرفی گرایش و توجه دانشگاه‌ها به استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشجویان می‌باشد، هدف از انجام پژوهش حاضر، تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش بود.

روش کار: این مطالعه، به شیوه تحلیل محتوی کیفی انجام شد. ۱۳ مشارکت‌کننده به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها با روش ضبط مصاحبه فردی و به صورت نیمه ساختار یافته جمع‌آوری شد و با استفاده از نرم‌افزار MaxQdata مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: تحلیل داده‌های این تحقیق، منجر به استخراج ۴۷۶ کد، ۵۹ زیرطبقه، ۱۱ طبقه فرعی و ۴ درون‌مایه اصلی شامل "مزایای شبکه‌های اجتماعی (۳ طبقه فرعی)، آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی (۲ طبقه فرعی)، زیرساخت‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش (۳ طبقه فرعی) و توانمندی‌های شبکه‌های اجتماعی در آموزش (۳ طبقه فرعی)" گردید.

نتیجه‌گیری: این مطالعه مزیت‌ها، معایب و کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش را نشان داد. با توجه به اهمیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشجویان، پیشنهاد می‌شود که با فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم از جمله اینترنت پرسرعت، پروتکل‌های آموزشی و... زمینه ارتقای شبکه‌های اجتماعی در آموزش فراهم گردد تا دانشجویان بتوانند هر چه بهتر در آموزش از این شبکه‌ها استفاده کنند.

کلید واژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی مجازی، آموزش، دانشجویان، مطالعه کیفی

*نویسنده مسؤول: مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

● تلفن: ۰۳۱-۳۷۹۲۳۳۵۳ ● نمابر: ۰۳۱-۳۶۸۸۳۳۳

مقدمه

برقراری ارتباط با هم‌نوع، جزء جدایی‌ناپذیر حیات انسانی است که در گذر زمان اشکال متفاوتی به خود گرفته و از ابزارهای متعددی بهره جسته است. این روند، از زبان جسمانی در انسان‌های بدوی آغاز شده و تا زبان نوشتاری فضای مجازی در عصر حاضر ادامه دارد (۱). شبکه‌های اجتماعی، ساختارهای اجتماعی می‌باشد که از گروه‌های اغلب فردی یا سازمانی تشکیل شده است. این گروه‌ها، توسط یک یا چند وابستگی به هم متصل شده است (۲). شبکه‌های اجتماعی را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد: شبکه اجتماعی تشکیلاتی (شرکت‌های تعاونی و حزب‌ها)، شبکه‌های اجتماعی غیر تشکیلاتی (نهادهای فرهنگی محلی، صندوق‌های مالی محلی، جلسات خانوادگی و دوستانه)، شبکه‌های اجتماعی حکومتی (بسیج، مدرسه، دانشگاه، حوزه علمیه)، شبکه اجتماعی مجازی (فیس‌بوک، توئیتر، لینکدین و...) (۲). شبکه‌های اجتماعی مجازی، سرویس‌های تحت وب ۲ است که امکان ایجاد صفحات شخصی و درج اطلاعات شخصی را به کاربران خود می‌دهد. این صفحات که در محیط مجازی امکان برقراری ارتباط را به کاربران می‌دهد، به صورت عمومی یا نیمه عمومی قابل مشاهده می‌باشد (۳، ۲). شبکه‌های اجتماعی مجازی از فن‌آوری‌های نوینی است که در دهه گذشته پا به عرصه ارتباطات نهاده و اکنون به طور چشمگیری حوزه‌های گوناگون، از جمله آموزش عالی را تحت تأثیر خود قرار داده است. در حال حاضر، صدها شبکه اجتماعی در دنیای مجازی وب وجود دارد که هر روزه خیل عظیمی از کاربران را به سوی خود جذب می‌کند (۴). طبق آخرین آمارهای جهانی، ضریب نفوذ اینترنت در جهان هم اکنون با بیش از ۲/۸ میلیارد کاربر به ۳۹ درصد رسیده است (۵). ایران حدود دو درصد از سهم استفاده کنندگان اینترنت را دارد و ضریب نفوذ ۵۳ درصدی اینترنت نشان می‌دهد که در کشور بالغ بر ۴۰ میلیون کاربر اینترنت وجود دارد و آن‌ها در روز زمانی به نسبت طولانی از وقت خود را به حضور در فضای مجازی و فعالیت

در این دنیای گسترده می‌گذرانند و رتبه نخست در سطح خاورمیانه را از لحاظ تعداد کاربران به خود اختصاص داده است (۵). امروزه بسیاری معتقدند که تکنولوژی‌ها و رسانه‌های نوین اجتماعی، شیوه‌های زندگی، ارتباط نوین افراد با یکدیگر و معنایی را که از این ارتباطات سرچشمه می‌گیرد، به شدت تغییر داده است (۵). با توجه به این که شبکه‌های اجتماعی در زمینه‌های مختلفی از جمله آموزش، پزشکی و تجارت به کار گرفته می‌شود و به دنبال گرایش و توجه دانشگاه‌ها به استفاده از قابلیت‌های شبکه‌های اجتماعی و انتخاب آن‌ها به عنوان مکانیزم‌های ارتباطی برای پیشبرد توان آموزشی و پژوهشی، استفاده از آن‌ها برای توسعه آموزش به ضرورتی انکارناپذیر تبدیل شده است (۶). تحقیقات نشان می‌دهد که با توجه به استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی و قرار گرفتن این شبکه‌ها به عنوان جزء جدایی‌ناپذیر زندگی بسیاری از افراد از جمله دانشجویان، می‌توان با به کارگیری آن‌ها در فرایند آموزش، از آن‌ها به طور بهینه در جهت اهداف آموزشی و درمانی استفاده کرد (۸، ۷). King و همکاران معتقدند که شبکه‌های اجتماعی، کاربرد زیادی در فرایند آموزش دانشجویان دارد. طراحی محیط‌های یادگیری مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی، امکان برقراری ارتباط بین گروه‌های مختلف فراگیران و امکان دسترسی به محتوی آموزشی را فراهم می‌کند (۹). در حال حاضر، بیش از ۷۵ درصد از دانشجویان استفاده کننده‌های فعال شبکه اجتماعی فیس‌بوک هستند و این شبکه اجتماعی به طور تقریبی ۸۰ میلیون استفاده کننده فعال در سراسر دنیا دارد که از این تعداد بیش از نیمی از آن‌ها بین سنین ۱۸ تا ۳۴ سال و ۲۷/۶ درصد از آن‌ها سنی بین ۳۵ تا ۵۴ سال دارند (۱۰). با توجه به اقبال زیاد در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، در سال‌های اخیر، دانشگاه‌ها تلاش کرده‌اند تا از فن‌آوری‌های وب ۲ در آموزش و یادگیری دانشجویان استفاده کنند. جایگاه شبکه‌های اجتماعی در آموزش می‌تواند فراهم آوردن امکانات جدید در اختیار مدرسان از طریق به کارگیری روش‌های جدید ارتباطی با دانشجویان، اشتراک دانش، گرفتن بازخورد و سایر

قابلیت‌های بالقوه‌ای که ابزارهای وب ۲ ارائه می‌دهد، از جمله راحتی استفاده، اشتراک اطلاعات و سهولت در مشارکت، شخصی‌سازی آموزشی، یادگیری جمعی، یادگیری مبتنی بر حل مسأله و... باشد (۱۱). با توجه به مطالب مطرح شده، شبکه‌های اجتماعی و یا تالارهای گفتگوی علمی این فرصت را برای دانشجویان فراهم می‌آورد تا در یادگیری خود مشارکت کنند، فکر کنند و یک یادگیرنده فعال باشند. در مطالعه‌ای با عنوان استفاده از شبکه اجتماعی یوتیوب (YouTube) در کلاس درس، نتایج تحقیق نشان داد که ۸۹ درصد از دانشجویان استفاده از این شبکه را برای مقاصد آموزشی مفید دانستند. از طرف دیگر، ۷۳ درصد از دانشجویان بیان کردند که تمایل دارند تا مسئولان از این شبکه‌ها بیشتر در امر آموزش استفاده کنند (۱۲). تحقیق دیگری در رابطه با استفاده از محتوای آموزشی ویدیویی در یادگیری درس آناتومی، نتایج نشان داد که ۹۸ درصد از دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی برای مشاهده این ویدیوها استفاده می‌کردند و ۹۲ درصد از دانشجویان معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی به آن‌ها کمک زیادی در یادگیری درس آناتومی داشته است (۱۳). بنابراین، برای بسترسازی شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی، لازم است که دیدگاه و نقطه نظرات این دانشجویان در رابطه با کاربرد شبکه‌های اجتماعی در آموزش و تجارب آن‌ها از کار با این شبکه‌ها مورد بررسی قرار گیرد؛ چرا که دیدگاه آنان نقش تعیین کننده‌ای در استفاده و کاربرد شبکه‌های اجتماعی در آموزش دارد. با توجه به این مهم و در نظر گرفتن این موضوع که تاکنون مطالعه‌ای به صورت کیفی در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در این زمینه انجام نشده است، هدف از انجام مطالعه حاضر، تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش بود.

روش کار

این پژوهش، با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی از نوع

بررسی و مورد تأیید قرار دهند. قابلیت انتقال تحقیق با ثبت کامل و پیوسته فعالیت‌ها، در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها و توصیف غنی از داده‌ها، تأمین شد. در این پژوهش، اصول اخلاقی شامل محرمانه بودن اطلاعات و اخذ رضایت آگاهانه از مشارکت کنندگان جهت مصاحبه و ضبط مصاحبه ضمن حفظ بی‌نامی و رازداری رعایت شد. برخورداری حق کناره‌گیری از پژوهش در هر زمان، از جمله ملاحظات اخلاقی بود که رعایت گردید. مطالعه حاضر، از طرف کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی اصفهان تأیید شد.

یافته‌ها

مشخصات مشارکت کنندگان تحقیق از قبیل رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی، جنسیت و سن در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱: مشخصات مشارکت کنندگان

سن	جنسیت	مقطع تحصیلی	رشته تحصیلی
۳۱	مرد	دکتری	آموزش پزشکی
۲۹	مرد	دکتری	آموزش پزشکی
۳۸	مرد	کارشناسی ارشد	آموزش پزشکی
۴۰	زن	دکتری	بهداشت باروری
۳۲	زن	دکتری	بهداشت باروری
۳۱	مرد	دکتری	سیاست‌گذاری سلامت
۳۳	زن	کارشناسی ارشد	فن‌آوری اطلاعات پزشکی
۲۲	زن	کارشناسی	مامایی
۳۶	زن	کارشناسی ارشد	مامایی
۳۰	مرد	کارشناسی ارشد	مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی
۳۵	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی
۳۴	مرد	کارشناسی ارشد	فن‌آوری اطلاعات رایانه
۳۶	مرد	کارشناسی	سخت‌افزار کامپیوتر

با توجه به صحبت‌های انجام شده از طرف شرکت کننده مطرح می‌گردید. محل انجام مصاحبه‌ها بر حسب تمایل مشارکت کنندگان در محلی انجام گرفت که آن‌ها تعیین می‌کردند. زمان انجام مصاحبه‌ها، سه ماهه اول سال ۱۳۹۴ بود. مدت زمان مصاحبه‌ها بر حسب شرایط و تمایل مشارکت کنندگان بین ۲۵ تا ۳۰ دقیقه بود. برای اطمینان از حفظ تمام سخنان مشارکت کنندگان، با اجازه مصاحبه شونده و اخذ رضایت آگاهانه مصاحبه‌ها ضبط شد. تحلیل داده‌ها همزمان با جمع‌آوری داده‌ها انجام شد. به این صورت که محقق بلافاصله بعد از ضبط هر جلسه مصاحبه، مصاحبه‌ها را کلمه به کلمه روی کاغذ پیاده می‌نمود و متن هر مصاحبه را چندین بار مطالعه می‌کرد تا درک کلی از آن‌ها به دست آید. مرحله بعد، کدبندی داده‌ها بود. منظور از کدبندی، دادن برچسب یا نام به قطعاتی از داده‌ها بود. در این مرحله، کدهای اولیه استخراج شد که ۴۷۶ کد اولیه به دست آمد. پس از کدبندی، با توجه به معنایی که از کدها حاصل می‌شد، درون‌مایه‌ها یا الگوهای اصلی توسط محقق استخراج شد. در نهایت، محقق با استفاده از مقایسه دایم، معنی هر درون‌مایه را روشن نموده و یک بار دیگر در مورد دسته‌بندی اطلاعات در مراحل قبل تصمیم‌گیری نمود. تمامی مراحل کدگذاری، تحلیل و طبقه‌بندی در کل جریان تحقیق ادامه داشت. برای طبقه‌بندی داده‌ها، از نرم‌افزار MaxQdata نسخه ۱۰ استفاده گردید. روایی، دقت و استحکام پژوهش بر اساس چهار معیار قابل قبول بودن، قابلیت اطمینان، قابلیت تأیید یا تأییدپذیری و انتقال‌پذیری تعیین گردید (۱۶). برای اطمینان از قابل قبول بودن داده‌ها، از مواردی همچون تخصیص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها و درگیری طولانی مدت با داده‌ها استفاده شد. برای تأمین معیار قابلیت اطمینان، از یک ناظر خارجی با سابقه انجام پژوهش‌های کیفی استفاده شد که فرایند جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل را بررسی و نتایج پژوهش را تأیید نمود. جهت برآوردن تأییدپذیری که گویای ثبات و پایایی داده‌ها است، علاوه بر رعایت بی‌طرفی محققان، از نظرات تکمیلی همکاران استفاده شد تا کدها و دسته‌بندی‌ها را

فرعی گردید. طبقه اول "مزایای شبکه‌های اجتماعی" با ۱۳۰ کد (۲۷/۳ درصد) و ۳ طبقه فرعی، طبقه دوم "آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی" با ۱۳۳ کد (۲۸/۰ درصد) و ۲ طبقه فرعی، طبقه سوم "زیرساخت‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش" با ۱۰۵ کد (۲۲/۰ درصد) و ۳ طبقه فرعی و طبقه چهارم "توانمندی‌های شبکه‌های اجتماعی در آموزش" با ۱۰۸ کد (۲۲/۷ درصد) و سه طبقه فرعی بود (جدول ۲).

از نظر جنسیت، ۷ نفر مرد (۵۳/۹ درصد) و ۶ نفر زن (۴۶/۱ درصد) شرکت داشتند و میانگین سنی جامعه پژوهش ۳۲/۸ سال بود. مشارکت کنندگان در این تحقیق، از رشته‌های آموزش پزشکی (۳ نفر)، بهداشت باروری (۲ نفر)، سیاست‌گذاری سلامت (۱ نفر)، فن‌آوری اطلاعات پزشکی (۱ نفر)، مامایی (۲ نفر)، مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی (۲ نفر)، فن‌آوری اطلاعات رایانه (۱ نفر) و سخت‌افزار کامپیوتر (۱ نفر) بودند. تحلیل گفته‌های مشارکت کنندگان در رابطه با شبکه‌های اجتماعی مجازی به ظهور ۴ طبقه اصلی و ۱۱ طبقه

جدول ۲: طبقات اصلی و فرعی حاصل از دیدگاه‌های مشارکت کنندگان در رابطه با شبکه‌های اجتماعی مجازی

طبقه اصلی	طبقه فرعی
۱. مزایای شبکه‌های اجتماعی	۱-۱- سهولت دستیابی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۱-۲- دوست‌یابی و تبادل اطلاعات شبکه‌های اجتماعی ۱-۳- شکل‌گیری و تقویت شبکه ارتباطی و اطلاعاتی فرد
۲. آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی	۲-۱- دغدغه‌های فردی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۲-۲- پیامدهای اجتماعی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی
۳. زیرساخت‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش	۳-۱- پیش‌شرط‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۳-۲- قواعد به کارگیری شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشجویان ۳-۳- مشخص کردن سیاست‌های آموزشی مناسب
۴. توانمندی شبکه‌های اجتماعی در آموزش	۴-۱- ارتقای مهارت‌های یادگیری دانشجویان ۴-۲- امکان دسترسی فوری به محتوای آموزشی ۴-۳- کمک به ارزشیابی دانشجویان

شبکه‌های اجتماعی و شکل‌گیری و تقویت شبکه ارتباطی و اطلاعاتی فرد بود.

۱-۱: سهولت دستیابی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی: بر اساس یافته‌های این پژوهش، مشارکت کنندگان معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی مجازی به راحتی قابل استفاده است و هزینه کمتری در مقایسه با سایر وسایل ارتباط جمعی دارد. از طرف دیگر، به دلیل جذابیت این شبکه‌ها در فضای مجازی، اقبال بیشتری نسبت به آن‌ها وجود دارد. مشارکت کننده ۷ در این باره گفت: "مهم‌ترین مزیت این شبکه‌ها این است که

در ادامه، موضوعات اصلی که حاصل تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از مصاحبه‌ها است، به تفصیل شرح داده خواهد شد:

طبقه اصلی ۱: یکی از درون‌مایه‌های اصلی که پس از تحلیل کامل مصاحبه‌ها از دیدگاه مشارکت کنندگان حاصل گردید، مزایای استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود. این طبقه اصلی تعداد ۱۳۰ (۲۷/۳ درصد) کد موضوعی را به خود اختصاص داد. این طبقه اصلی، دارای سه زیرطبقه شامل سهولت دستیابی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی، دوست‌یابی و تبادل اطلاعات

ارتباطات را تسهیل می‌کند. من با افراد بیشتری در آن واحد، با کمترین هزینه می‌توانم ارتباط برقرار کنم."

مشارکت کننده ۶ نیز در این باره، چنین نظرات خود را بیان کرد: "یکی از رموز موفقیت شبکه‌های اجتماعی، سادگی‌شونه. وارد می‌شی، کلیک می‌کنی، عکستو می‌ذاری، کلیک می‌کنی یه فیلم با دوربینت یا موبایلت می‌گیری می‌ذاری داخل شبکه. چرا این قدر شبکه‌های اجتماعی اقبال پیدا کرده تو جامعه، به خاطر اینه که کار کردن باهاشون راحته."

۱-۲: دوست‌یابی و تبادل اطلاعات شبکه‌های اجتماعی: درون‌مایه دیگری که پس از تحلیل مصاحبه‌ها از دیدگاه مشارکت کنندگان حاصل گردید و مشارکت کنندگان به آن اذعان داشتند، دوست‌یابی و تبادل اطلاعات در این شبکه‌ها بود. تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد که افراد از شبکه‌های اجتماعی برای پیدا کردن دوست و به دنبال آن تبادل اطلاعات از طریق فرستادن فایل‌های متنی، عکس و یا فیلم با یکدیگر می‌پردازند. این ارتباطات دوستانه، به آن‌ها کمک می‌کند تا بتوانند مشکلات و موضوعاتی را که با آن‌ها آشنا نیستند، از طریق پرسیدن سؤال و تبادل فایل‌های متنی و یا فیلم‌های آموزشی برطرف کنند. مشارکت کننده ۶ در این باره بیان کرد: "استفاده از شبکه‌های اجتماعی، به من کمک کرد تا چند تا از دوستای دوران راهنمایی که تو مدرسه باهاشون بودم، بتونم تو کانادا و استرالیا پیدا کنم". شرکت کننده ۸ در رابطه با مشکلات درسی و آموزشی که با آن‌ها مواجهه می‌شود، این چنین نظرات خود را بیان کرد: "وقتی با یه مشکل درسی مواجهه می‌شم، خیلی زود وارد شبکه‌ها می‌شم و از دوستانم می‌پرسم. دیگه نیازی نیست برای اون چیزی که نمی‌دونم صبر کنم تا جلسه بعد از استاد بپرسم. می‌تونم از بقیه دوستانم کمک بگیرم و اون مطلبی که بلد نیستم، زود یاد بگیرم."

۱-۳: شکل‌گیری و تقویت شبکه ارتباطی و اطلاعاتی فرد: بر اساس این درون‌مایه، شرایط جامعه ایجاب می‌کند تا افراد برای انجام دادن کارهای روزمره خود به سمت استفاده از این شبکه‌ها روی بیاورند. با کاربرد شبکه‌های اجتماعی، دامنه

ارتباطی فرد آن قدر گسترده می‌شود که می‌تواند بدون در نظر گرفتن خطوط جغرافیایی با افراد با فرهنگ‌های متفاوت در زمان‌ها و مکان‌های مختلف ارتباط برقرار کند. مشارکت کننده ۷ در رابطه با تسهیل ارتباطات و تشکیل شبکه ارتباطی افراد این گونه بیان کرد: "وقتی می‌گیم شبکه اجتماعی، این یعنی که محصور به یک فضا و یک ساختار خاص نیست و می‌تونه خارج از اون فضا و امکانات، ارتباطات را تسهیل کنه و قطعا این ابزاری می‌شه برای توسعه دادن ارتباطات". شرکت کننده ۴ هم با دیدگاهی مشابه: "اگر لازم باشه با یکی از دوستان و یا اقوام سریع ارتباط برقرار کنم، با استفاده از شبکه‌های اجتماعی خیلی فوری از حالشون با خبر می‌شم؛ چرا که خیلی سریع می‌شه این ارتباط را برقرار کرد."

طبقه اصلی ۲: یکی از درون‌مایه‌های اصلی دیگری که پس از تحلیل کامل مصاحبه‌ها از دیدگاه مشارکت کنندگان حاصل گردید، آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی بود. این طبقه اصلی تعداد ۱۳۳ (۲۸ درصد) کد موضوعی را به خود اختصاص داد. این طبقه اصلی، دارای دو زیرطبقه شامل دغدغه‌های فردی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و پیامدهای اجتماعی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود.

۱-۲: دغدغه‌های فردی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی: مشارکت کنندگان در این تحقیق نگرانی‌هایی در رابطه با استفاده از شبکه‌های اجتماعی مطرح کردند. از نظر آن‌ها، استفاده مداوم از شبکه‌های اجتماعی منجر به هدر رفتن وقت زیادی از کاربران می‌شود. از طرف دیگر، اغلب شرکت کنندگان معتقد بودند که ممکن است تا افرادی با هویت ساختگی و صداقت نداشتن به حریم خصوصی کاربران وارد شوند و پس از جمع‌آوری اطلاعات از آن‌ها سوء استفاده کنند و امنیت آن‌ها در این شبکه‌ها نادیده گرفته شود. مشارکت کننده ۵ در این باره گفت: "مسایل امنیتی شبکه‌های اجتماعی، در پایین‌ترین وضعیت قرار داره و این به خاطر این هست که سرعت خوبی داشته باشن. پس احتمال Leak اطلاعات شما به جاهای دیگه وجود داره". در بین شرکت کنندگان این

بر اساس ضوابط و چارچوب از پیش تعیین شده‌ای نباشد، می‌تواند مسایل اخلاقی زیادی ایجاد کند. مشارکت کننده ۷ گفت: "اگر ضوابطی حاکم بر این شبکه‌ها نباشد، چارچوب اخلاقی مشخصی برای این شبکه‌ها وجود نداشته باشد، می‌تونه به صورت افسار گسیخته مرز اخلاق را رد بکنه و خیلی از رفتارهای غیر اخلاقی هم سر بزنه".

یکی دیگر از پیامدهای اجتماعی معطوف به استفاده از شبکه‌های اجتماعی، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بود که مشارکت کنندگان بیان کردند که استفاده مداوم بدون در نظر گرفتن مرز و محدوده مشخصی باعث ایجاد وابستگی و اعتیاد در کاربران می‌شود. در این خصوص، مشارکت کننده ۱ این چنین گفت: "استفاده مداوم از شبکه‌های اجتماعی، میشه مثل خوردن یه غذا که باید بخوری. اگه نخوری، اگه استفاده نکنی، اگه نری پروفایلتو چک کنی، دیگه روزت روز نیست. در واقع یک نوع اعتیاده، اعتیاد کامپیوتری، اعتیاد مجازی".

طبقه اصلی ۳: درون‌مایه اصلی سوم که پس از تحلیل مصاحبه‌ها به دست آمد، زیرساخت‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش بود. این طبقه اصلی تعداد ۱۰۵ (۲۲/۰ درصد) کد موضوعی را به خود اختصاص داد. این طبقه اصلی، دارای ۳ زیرطبقه شامل پیش‌شرط‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی، قواعد به کارگیری شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشجویان و مشخص کردن سیاست‌های آموزشی مناسب بود.

۱-۳: پیش‌شرط‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی: شرکت کنندگان به این مورد که در ابتدا باید امکانات مورد نیاز از جمله اینترنت پرسرعت و اینترنت بدون فیلتر، برای دسترسی آسان به شبکه‌های اجتماعی وجود داشته باشد تا کاربران بتوانند محتوی آموزشی در قالب فیلم‌ها را به راحتی دانلود کنند، اشاره کردند. از طرف دیگر، استفاده تکنولوژی‌های جدید از قبیل Smart phone، الزامات دیگری بود که از سوی مشارکت کنندگان به آن اشاره شد. یکی از پیش‌شرط‌هایی که بیشتر مشارکت کنندگان به آن اشاره کردند، مسایل امنیتی و

نگرانی وجود داشت که هنگام عضو شدن در شبکه‌های اجتماعی، به دلیل وجود نداشتن چارچوب و استاندارد مشخص در عضو شدن، امکان سوء استفاده از اطلاعات شخصی آن‌ها از قبیل شماره تلفن و یا عکس‌های پروفایل آن‌ها وجود دارد. از طرف دیگر، محتوایی که در این شبکه‌ها بین افراد از قبیل فایل‌های متنی، عکس و یا فیلم رد و بدل می‌شود، می‌تواند اخلاقی نباشد. در این باره، مشارکت کننده ۱ این چنین گفت: "من خودم سعی می‌کنم، وارد هر گروهی نشم، ولی اگر به گروهی دعوت بشم جانب احتیاط رعایت می‌کنم. مثلاً محتوا و یا صحبت‌هایی که در گروه می‌شه، اگر بر اساس انتظارات و عقاید من نباشن از اون گروه خارج می‌شم. سعی می‌کنم بیشتر وارد گروه‌هایی بشم که در واقع به افزایش دانش و مهارت من کمک کنه". مشخص نبودن هویت واقعی افراد، یکی دیگر از دغدغه‌های مشارکت کنندگان بود. مشارکت کننده ۶ این چنین ابراز داشت که: "بزرگ‌ترین عیبی که شبکه‌های اجتماعی دارن، این هست که افراد می‌تونن اطلاعات نادرست تو این شبکه‌ها تزریق کنن و چون که ارتباطات به صورت مجازی شکل می‌گیره، باید نسبت به هویت واقعی افراد شک و تردید داشت".

۲-۲: پیامدهای اجتماعی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی: طبق دیدگاه مشارکت کنندگان چون که شکل‌گیری ارتباطات در شبکه‌های اجتماعی از نوع مجازی است، ارتباطات به صورت رو در رو نیست و کاربران وقت زیادی را به این صورت می‌گذرانند، این باعث کم‌رنگ شدن روابط اجتماعی، ارتباطات عاطفی و پیوندهای خانوادگی افراد با یکدیگر می‌شود. مشارکت کننده ۱ در این خصوص بیان کرد: "شبکه‌ها باعث می‌شه که افراد مجازی بشن، یعنی کامپیوتری بشن، مکانیکی بشن. از هویت اصلی خودشون دارن دور می‌شن. ما برامون خیلی مهمه دور هم بشینیم، صحبت کنیم و حال هم دیگرو پرسیم، چهره به چهره همدیگر را ببینیم. ولی الان شده یه عکس، یه پروفایل". بر اساس تفسیر نظرات مشارکت کنندگان برقراری ارتباط در شبکه‌های اجتماعی؛ در صورتی که

گروه هستن دارای این سطح علمی هستن، تا فقط مطالب درسی گذاشته بشه تا استادان محتوی آموزشی خودشونو به این شکل در اختیار دانشجویها قرار بدن".

۳-۳: مشخص کردن سیاست‌های آموزشی مناسب: بر اساس یافته‌های پژوهش، مشارکت کنندگان معتقد بودند که در رابطه با زیرساخت‌های آموزشی باید سیاست‌های مدون و قابل اجرایی وجود داشته باشد. با توجه به اهمیت محیط دانشگاهی در پرورش نیروهای مستعد و توانمند به منظور رفع نیازهای جامعه لازم است تا با برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند از شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشجویان استفاده کرد. تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد که در نظر گرفتن مواردی از قبیل داشتن تعهد اخلاقی و علمی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مشخص کردن منابع اطلاعاتی در هنگام تبادل اطلاعات آموزشی، اطمینان از مواجهه با افراد حقیقی در گروه‌های مجازی آموزشی، مشخص بودن جایگاه برنامه درسی، شبکه مجازی و حضور استادان در گروه‌ها می‌تواند به عنوان نکات مهم و قابل تأمل در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش مورد توجه قرار گیرد. مشارکت کنندگان ۲ در این خصوص گفت: "وقتی از من خواسته می‌شه که به عنوان استاد، محتوی آموزشی خودمو از طریق شبکه‌ها در اختیار دانشجویها قرار بدم، باید اول مشخص بشه که آیا دانشجویها با این گونه آموزش‌ها آشنایی دارند؟ آیا خودشونو متعهد می‌دونن که در مقابل این نوع آموزش از نظر اخلاقی متعهد باشن".

طبقه اصلی ۴: درون‌مایه اصلی آخری که پس از تحلیل کامل مصاحبه‌ها از دیدگاه مشارکت کنندگان حاصل گردید، توانمندی شبکه‌های اجتماعی در آموزش بود. این طبقه اصلی تعداد ۱۰۸ (۲۲/۷ درصد) کد موضوعی را به خود اختصاص داد. این طبقه اصلی، دارای ۳ زیرطبقه شامل ارتقای مهارت‌های یادگیری دانشجویان، امکان دسترسی فوری به محتوی‌های آموزشی و کمک به ارزشیابی دانشجویان بود.

۱-۴: ارتقای مهارت‌های یادگیری دانشجویان: تحلیل صحبت‌های مشارکت کنندگان نشان داد که استفاده از

مشخص بودن استانداردها و چارچوب‌ها بود. مشارکت کنندگان معتقد بودند که پروتکل‌های آموزشی باید مطابق با استانداردها برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی تعریف شود تا در حوزه دانشگاه بتوان با در دست داشتن این چارچوب‌ها محیطی مناسب برای آموزش دانشجویان با استفاده از شبکه‌های اجتماعی ایجاد کرد. مشارکت کنندگان ۶ در این خصوص این گونه گفت: "برای راه‌اندازی شبکه‌های اجتماعی در محیط دانشگاه باید اصول و استانداردها مشخص باشه. محتوی آموزشی باید توسط یک فرد به اصطلاح مدیر چک بشه، همه باید بر اساس ضوابط مشخصی کار خودشونو انجام بدن و حتی آموزش‌های لازم هم در اون زمینه دریافت کنن". مشارکت کنندگان ۱۱ در خصوص امنیت شبکه‌های اجتماعی این گونه عنوان می‌کنند: "... اما نکته مهم این جاست که امنیت این شبکه‌ها به دلیل پایین بودن، نگرانی‌هایی در نظر استادان و دانشجویان ایجاد می‌کند که من فکر می‌کنم راه حلی باید در مورد امنیت شبکه‌ها اندیشید تا افراد بتوانند بدون نگرانی از شبکه‌ها برای آموزش استفاده کنند".

۲-۳: قواعد به کارگیری شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشجویان: مشارکت کنندگان بیان کردند که برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش دانشگاهی باید در ابتدا فرهنگ‌سازی شود و این فرهنگ‌سازی باید در بین استفاده کنندگان از این شبکه‌ها که اغلب دانشجویان هستند، صورت گیرد. هم‌راستا با بحث فرهنگ‌سازی، باید به استادان اطلاع‌رسانی شود که آن‌ها می‌توانند برای آموزش دادن دانشجویان از این شبکه‌ها استفاده کنند. لازمه استفاده از شبکه‌های اجتماعی در محیط دانشگاهی از دیدگاه بیشتر شرکت کنندگان لزوم آرایه آموزش و مهارت‌های لازم و کافی به دانشجویان و استادان قبل از ورود آن‌ها به شبکه‌های اجتماعی مجازی بود تا بتوانند هرچه بهتر و بیشتر برای یادگیری و آموزش از آن‌ها استفاده کنند. شرکت کنندگان ۳ گفت: "یه کلاس توجیهی گذاشته بشه و گفته بشه که گروهی که ما درست کردیم کارش اینه، حیطش اینه و افرادی که در این

درسی را با دانشجویهای دیگر در جاهای مختلف به بحث و تبادل نظر گذاشت."

۲-۴: امکان دسترسی فوری به محتویهای آموزشی: از دیدگاه مشارکت کنندگان یکی از فرصتهای اساسی که استفاده از شبکههای اجتماعی در آموزش و یادگیری فراهم می‌آورد، امکان دریافت اطلاعات آموزشی بدون محدودیت است. شرکت کنندگان معتقد بودند که استفاده از شبکههای اجتماعی مجازی دانشجویان را قادر می‌کند که به آسانی به محتوای یادگیری مورد نیاز خود دسترسی پیدا کرده، به همان سادگی نیز آن را گسترش و نشر دهند. شرکت کننده ۶ این گونه تجربه خودش را بیان کرد: "خیلی وقت‌ها اطلاعاتی که در یک زمینه نیاز دارم را از طریق شبکههای اجتماعی مجازی به دست می‌آورم. یک بار برای Comfig کردن روتر سیکو مشکل داشتم. بعد از مطرح کردن این سؤال در شبکهها، تونستم از طریق یکی از کاربران فیلمی را دریافت کنم که دقیقاً Comfig کردن این نوع روتر را آموزش داده بود."

از موارد دیگری که شرکت کنندگان به آن اشاره کردند، از دست ندادن محتوی آموزشی و دریافت بازخورد فوری در رابطه با محتوی آموزشی بود. مشارکت کننده ۱ این گونه بیان کرد که: "در شبکههای اجتماعی وقتی گروه‌های درسی ایجاد می‌شود، این کمک می‌کند که مطالب درسی از دیدگاه همه اعضای گروه مورد بحث قرار بگیرد و همه با هم فکری به یه تصمیم جمعی برسند. پس بازخورد هم فوری هست. یعنی برای پاسخ‌هایی که افراد می‌دن به صورت فوری تصمیم‌گیری می‌شود که این پاسخ درسته یا غلط."

۳-۴: کمک به ارزشیابی دانشجویان: بر اساس این درون‌مایه، به نظر مشارکت کنندگان استفاده از شبکههای اجتماعی مجازی به فرایند ارزشیابی دانشجویان کمک می‌کند؛ چرا که از طریق مطرح کردن نکات کلیدی و مهم از طریق همکلاسی‌ها و یا استادان، دانشجویان برای امتحاناتی که پیش رو دارند، آماده می‌شوند. از طرف دیگر، مطرح کردن پرسش‌های سخت باعث می‌شود که دانشجویان برای موارد مشابه که در امتحانات

شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش منجر به مشارکت فعال دانشجویان می‌شود؛ چرا که با ایجاد تعاملات اجتماعی چندگانه‌ای که به وجود می‌آید، مسؤلیت‌پذیری فردی و استقلال دانشجویان افزایش می‌یابد و آن‌ها را به فراگیری مستقل و خود راهبر تبدیل می‌کند. از دیدگاه مشارکت کنندگان، مطالب آموزشی که در شبکههای اجتماعی منتشر می‌شود، قدرت نقد و نگاه عمیق‌تر به موضوعات آموزشی را فراهم می‌کند و این منجر به شکل‌گیری و تقویت خرد جمعی می‌شود. مشارکت کننده ۷ گفت: "وقتی از شبکههای اجتماعی استفاده می‌کنیم، یعنی داریم ماهیگیری به فرد یاد می‌دهیم. یه فضایی در اختیار فرد قرار می‌دهیم که داره هم یاد می‌گیره و هم داره آماده می‌شه که بدون حضور استاد آموزش ببینه. این یعنی یادگیری مادام‌العمر". مشارکت کننده ۱ در خصوص شکل‌گیری و تقویت خرد جمعی این گونه گفت: "این خودش خیلی خوبه چون کمک می‌کنه که مطالب درسی از دیدگاه همه اعضای گروه مورد بحث قرار بگیرد و همه با هم فکری به یه تصمیم جمعی برسند". تحلیل بیشتر مصاحبه‌ها نشان داد که دانشجویان دامنه فرایند یادگیری خود را با کاربرد شبکههای اجتماعی مجازی به خارج از محدوده‌های کلاسی گسترش می‌دهند و در هر لحظه که نیازمند پرسیدن سؤال و برقراری ارتباط با استاد و یا سایر همکلاسی‌ها باشند، به راحتی این کار را انجام می‌دهند. مشارکت کنندگان شبکههای مجازی را مجراهایی برای تبادل آرا، بحث و تبادل نظر در رابطه با موضوعات مختلف آموزشی می‌دانند که از طریق آن دانشجویان می‌توانند نظریات خویش را منتشر کرده و در تبادل اندیشه‌های خود با یکدیگر کوشش کنند. شرکت کننده ۱ بیان کرد: "بعد از هر جلسه درس دانشجویان می‌تونن وارد شبکههای اجتماعی خودشون بشن و در مورد درسی که استاد داده به بحث و تبادل نظر بپردازن. این خودش خیلی خوبه، چون کمک می‌کنه که مطالب درسی از دیدگاه همه اعضای گروه مورد بحث قرار بگیرد، حتی به راحتی میشه اون موضوع

Snyder و Burke، ۷۳ درصد از دانشجویان خواستار استفاده از شبکه یوتیوب توسط آموزشگران بودند (۱۲). با توجه به سهولت استفاده از شبکه‌های اجتماعی و استقبال دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی می‌توان از قابلیت‌های این شبکه‌ها در امر آموزش نهایت بهره را برد. از طرف دیگر، مشارکت کنندگان در این تحقیق معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی مجازی منجر به شکل‌گیری و تقویت شبکه ارتباطی و اطلاعاتی فرد می‌شود. همان گونه که از نام شبکه‌های اجتماعی نیز پیدا است، این شبکه‌ها زیرساخت تعاملات اجتماعی را فراهم می‌آورد و فضایی را ایجاد می‌کند که افراد در آن به راحتی بتوانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند، اطلاعات رد و بدل کنند و علایق و مسایل زندگی خود را با هم به اشتراک بگذارند. بنابراین، می‌توان گفت که شبکه اجتماعی مجازی به حفظ ارتباطات قدیمی و ایجاد تعاملات جدید منجر می‌شود و به طور کلی، تعاملات انسانی را تسهیل می‌کند که این مسأله می‌تواند زمینه‌های ساخت محیط‌های یادگیری سازنده‌گرا را ایجاد کند (۲۰).

از دیگر طبقه‌های فرعی مهم شکل گرفته، دغدغه‌های فردی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی بود. از نظر مشارکت کنندگان، استفاده مداوم از شبکه‌های اجتماعی منجر به هدر رفتن وقت زیادی از کاربران می‌شود. از طرف دیگر، ممکن است که افرادی با هویت ساختگی و صداقت نداشتن به حریم خصوصی کاربران وارد شوند، پس از جمع‌آوری اطلاعات از آن‌ها سوء استفاده کنند و امنیت آن‌ها در این شبکه‌ها نادیده گرفته شود. در سایر مطالعات، نیز به نگرانی‌هایی از بابت اعتبار محتوا و مدت زمانی که برای جستجوی محتوای مناسب هدر می‌رود (۲۱، ۱۳) و نیز به نگرانی‌های امنیتی و امکان انتشار اطلاعات شخصی اشاره شده است (۲۲). تحقیقی در رابطه با جایگاه شبکه‌های اجتماعی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، نتایج تحقیق نشان داد که دانشجویان در رابطه با استفاده از شبکه‌های اجتماعی، نگرش منفی داشتند. ۲۲ درصد از این دانشجویان باور داشتند

آمادگی نسبی پیدا کنند. مشارکت کننده ۱۳ گفت: "ارزش فرصت‌های حل مشکلات و سناریوهاست که می‌تواند در یک محیط مجازی و با حضور چند نفر و به صورت بحث گروهی انجام شود. این کمک می‌کند که دانشجویان با موارد مشابه قبل از برگزاری امتحانات آشنا شوند، تا در امتحانات خود موفق‌تر باشند".

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از تکنولوژی‌های مبتنی بر اینترنت، شبکه‌های اجتماعی مجازی است (۱۷). استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش رو به گسترش می‌باشد (۱۸). هدف از انجام مطالعه حاضر، تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش بود. نتایج حاصل از این مطالعه، در ۴ طبقه اصلی شامل مزایای شبکه‌های اجتماعی، آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی، زیرساخت‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش و توانمندی‌های شبکه‌های اجتماعی در آموزش قرار گرفت. از مهم‌ترین طبقه‌های فرعی شکل گرفته در این مطالعه می‌توان به سهولت دستیابی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی اشاره کرد. مشارکت کنندگان معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی مجازی به راحتی قابل استفاده هستند و هزینه کمتری در مقایسه با سایر وسایل ارتباط جمعی دارند. با توجه به مقوله سرعت و سهولت می‌توان وادکست‌ها (Vodcast) و پادکست‌های (Podcast) آموزشی را بر روی شبکه‌های اجتماعی قرار داد و دانشجویان با سرعت و سهولت به آن دسترسی پیدا کنند (۱۹). به عنوان مثال، یوتیوب یکی از شبکه‌های اجتماعی است که حاوی فیلم‌های آموزشی بسیاری می‌باشد (۱۸). از دیدگاه مشارکت کنندگان، به دلیل جذابیت این شبکه‌ها در فضای مجازی، استقبال بیشتری نسبت به آن‌ها وجود دارد. دانشجویان دوست دارند تا همان گونه که خودشان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، استفاده از شبکه‌های اجتماعی در کلاس درس توسط استادان افزایش یابد (۱۸). به عنوان مثال، در مطالعه

دستگاه‌های ارتباط چندرسانه‌ای در این افراد بسیار بالا بود (۲۳).

یکی دیگر از مهم‌ترین طبقات شکل گرفته در این مطالعه، طبقه زیرساخت‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش بود. از دیدگاه مشارکت کنندگان اینترنت پرسرعت و اینترنت بدون فیلتر، استفاده از تکنولوژی‌های جدید از قبیل Smart phone، الزامات امنیتی، مشخص بودن پروتکل‌های آموزشی مطابق با استانداردها برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی، فرهنگ‌سازی جهت استفاده در بین دانشجویان، فرهنگ‌سازی جهت استفاده در بین استادان، ارایه آموزش و مهارت‌های لازم و کافی به دانشجویان و استادان قبل از ورود آن‌ها به شبکه‌های اجتماعی مجازی در زمینه استفاده‌های آموزشی، داشتن تعهد اخلاقی و علمی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مشخص کردن منابع اطلاعاتی در هنگام تبادل اطلاعات آموزشی، اقدامات مداخله‌ای جهت اطمینان از مواجهه با افراد حقیقی در گروه‌های مجازی آموزشی، مشخص بودن جایگاه برنامه درسی، شبکه مجازی و حضور استادان در گروه‌ها، از جمله زیرساخت‌های لازم برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش بود. با توجه به ضرورت استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش، لازم است که استادان و دانشجویان برای استفاده از این شبکه‌ها آموزش‌ها و مهارت‌های لازم را کسب کنند؛ چرا که بدون ارایه آموزش و آشنایی با شبکه‌های اجتماعی ممکن است که مقاومت در برابر تغییر از سوی آن‌ها ایجاد گردد. نتایج تحقیقی نشان می‌دهد که چالش‌هایی از قبیل احساس غرق شدگی در اطلاعات، کمبود وقت، به روز نبودن استادان، فقدان دانش و مهارت آن‌ها در استفاده مناسب از شبکه‌های اجتماعی از جمله مواردی است که باید در استفاده از این شبکه‌ها مورد توجه قرار گیرد (۲۴). این نتایج، با یافته‌های تحقیق کنونی همخوانی دارد. بنابراین، به منظور اثربخشی شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش، همراه کردن متولیان، استادان و یادگیرندگان برای پذیرش تغییر و ایجاد آن بسیار مهم می‌باشد. پیشنهاد می‌گردد که جهت استفاده

که شبکه‌های اجتماعی وقت آن‌ها را تلف می‌کند و ۱۴ درصد هیچ فایده‌ای در استفاده از شبکه‌های اجتماعی نمی‌دیدند. ۳۶ درصد از پاسخ دهندگان اعتماد بسیار کمی به اطلاعات منتشر شده در شبکه‌های اجتماعی داشتند (۱۱). نتایج این تحقیق، با یافته‌های تحقیق کنونی همخوانی دارد. پیشنهاد می‌گردد که جهت مدیریت زمان استفاده دانشجویان از شبکه اجتماعی کارگاه‌های ویژه برای دانشجویان برگزار گردد. در زمینه اعتبار محتوا می‌توان در گروه‌های آموزشی تشکیل شده یک نفر را مسئول تعیین اعتبار آموزشی محتوا نمود. این فرد باید در این زمینه آموزش لازم را دریافت نماید و از افراد که می‌خواهند مطالبی را به اشتراک بگذارند، درخواست می‌گردد که قبل از به اشتراک گذاشتن محتوا، آن را برای تعیین اعتبار برای فرد مسئول بفرستند. می‌توان در این زمینه برای تمامی اعضای گروه، هدف گروه را قبل از عضو شدن، فرستاد و معیار خروج افراد از گروه را برای افرادی که هدف گروه را رعایت نمی‌کنند، در نظر گرفت. همچنین، پیشنهاد می‌گردد که جهت کاهش دغدغه‌های دانشجویان از لحاظ مسایل امنیتی و کاهش اتلاف وقت آن‌ها در شبکه‌های اجتماعی مجازی متعدد، شبکه اجتماعی مجازی ویژه آموزش دانشجویان علوم پزشکی در کشور طراحی گردد. در کنار مسایلی از جمله هویت، صداقت، اعتبار و حریم خصوصی، اعتیاد به شبکه‌های مجازی، از جمله مواردی بود که اکثریت مشارکت کنندگان به آن اشاره کردند. در پژوهشی که با کنترل آرزوها و تمایلات ۲۰۵ بزرگسال کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی و با ثبت مجموع ۷ هزار و ۸۲۷ نشانه مبنی بر تمایلات و خواسته‌های هر یک از آن‌ها انجام شد، این نتایج به دست آمد که عادت ورود مداوم به شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به اعتیادی منجر شود که فرد حتی با وجود مشکلات و مسایلی که به دلیل گذراندن زیاد وقت در این شبکه‌ها متحمل می‌شود، به ترک آن قادر نباشد. همچنین، نتایج بررسی‌ها نشان داده است که هرچند خوابیدن، بزرگ‌ترین و قوی‌ترین خواسته این افراد بود، اما تمایل به استفاده از

مجازی و آموزش نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی مجازی امکانات زیادی را برای دانشجویان فراهم می‌آورد. این شبکه‌ها منجر می‌شود که دانشجویان قادر شوند تا ارتباط مثبتی را با سایر دانشجویان به ویژه افراد همسان از نظر سن و علایق، ایجاد کرده و بدین وسیله موجب انگیزندگی و درگیر شدن یادگیرنده شود. همچنین، استفاده از این شبکه‌ها در آموزش، به مشارکت فعال دانشجو منجر می‌شود. به عنوان نمونه، دانشجو در تعاملات اجتماعی می‌تواند هم شریک و هم مطیع شود (۲۶). استفاده از شبکه‌های اجتماعی، کمک به بهبود انجام دادن تکالیف یادگیری می‌کند، هوش بین فردی را از طریق تفکر انتقادی رشد می‌دهد و تعاملات اجتماعی چندگانه‌ای را به وجود می‌آورد که شایستگی‌های شناختی و اجتماعی را پرورش می‌دهد (۲۷). پژوهش‌های متعدد دیگری نشان می‌دهد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش، یادگیری زمینه یادگیری مشارکتی، ایجاد مشارکت فعال یادگیرندگان در امر آموزش و یادگیری را مهیا می‌کند. به عبارت دیگر، شبکه‌های اجتماعی مجازی حلقه مفقوده عملیاتی ساختن مشارکت واقعی و فعال یادگیرندگان، در ساخت و تولید دانش و یادگیری است (۲۸-۳۰). شبکه‌های اجتماعی از طریق ابزارهای اینترنتی، تفکر انتقادی گروهی، یادگیری پروژه محور تیمی و حل مسأله گروهی را تقویت می‌کند و قدرت آن‌ها تنها به دلیل تولید و به اشتراک گذاشتن دانش بین اعضای آن نیست، بلکه امکان بازتاب دادن و تولید دانش جدید را نیز فراهم می‌آورد (۳۱). استفاده از شبکه اجتماعی، یک راه خوب برای نگه داشتن توجه دانشجویان و ماندگاری اطلاعات است (۱۸). در سایر مطالعات نیز اشاره شده که شبکه‌های اجتماعی تعاملات بین دانشجویان، استادان و مشارکت آن‌ها را افزایش می‌دهد و باعث رشد مهارت تفکر انتقادی (۳۲، ۳۳)، ارتقای یادگیری از طریق همکاران (۱۰)، ارایه بازخورد، افزایش درگیری فراگیران در مطالب و ایجاد یک جو مشارکتی خواهد شد (۲۲). برخلاف همه مزایای یاد شده، استفاده از این شبکه‌ها در آموزش دانشگاهی چالش‌هایی نیز به همراه داشته و

بهرتر از شبکه‌های اجتماعی زیرساخت‌های لازم فراهم گردد. با توجه به این که دپارتمان آموزش آمریکا، به همه ایالات برای گسترش یادگیری مشارکتی فراگیران و ایجاد اجتماع عملگرا از آموزشگران توصیه به استفاده از شبکه‌های اجتماعی کرده است (۲۲) و با توجه به این مسأله که در کشورهای دیگر، استادان از شبکه‌های اجتماعی در تدریس استفاده می‌کنند که به عنوان نمونه در مطالعه Moran و همکاران ۹۰ درصد استادان از شبکه‌های اجتماعی در تدریس استفاده می‌کردند (۲۵)، فرهنگ‌سازی جهت استفاده استادان کشورمان از شبکه‌های اجتماعی، یکی از زیرساخت‌های لازم می‌باشد. پیشنهاد می‌گردد که دستورالعمل استفاده از شبکه‌های اجتماعی و نحوه استفاده از این شبکه‌ها در آموزش تهیه گردد و در اختیار گروه‌های آموزشی قرار گیرد. با توجه به این که میزان کارکرد آموزشی یک استاد از شبکه‌های اجتماعی مجازی به راحتی قابل اندازه‌گیری می‌باشد، می‌توان جهت ترغیب استادان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، امتیازهای دانش‌پژوهی برای آن‌ها در نظر گرفت و امتیاز آن در ارتقای پایه به کار برد.

یکی دیگر از طبقات تشکیل شده مهم در این مطالعه، طبقه توانمندی شبکه‌های اجتماعی در آموزش بود. ارتقای مهارت‌های یادگیری دانشجویان، امکان دسترسی فوری به محتوای آموزشی، افزایش مشارکت فعال دانشجویان، افزایش مسؤلیت‌پذیری فردی، تبدیل دانشجویان به فراگیرانی مستقل و خود راهبر، فراهم کردن قدرت نقد و نگاه عمیق‌تر به موضوعات آموزشی، شکل‌گیری و تقویت خرد جمعی، گسترش دامنه فرایند یادگیری به خارج از محدوده‌های کلاسی، امکان دریافت اطلاعات آموزشی بدون محدودیت، از دست ندادن محتوای آموزشی و امکان دریافت بازخورد فوری در رابطه با محتوای آموزشی، امکان مطرح کردن نکات کلیدی و مهم از طریق همکلاسی‌ها و یا استادان و آماده کردن دانشجویان برای امتحان از جمله توانمندی‌های شبکه‌های اجتماعی در آموزش، از دیدگاه مشارکت کنندگان می‌باشد. بررسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه شبکه‌های اجتماعی

در دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی و هم دانشجویان کارشناسی انجام گیرد تا با توجه به نتایج به دست آمده در همان جوامع بتوان دقیق‌تر در برنامه‌ریزی‌های آموزشی و تحصیلی لزوم کاربرد و یا عدم کاربرد استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش را مورد توجه قرار داد. از دیگر محدودیت‌های مطالعه حاضر، گستردگی موضوع و دامنه وسیع حیطه آموزش در خصوص استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آن می‌باشد. از این‌رو، توصیه می‌شود که در مطالعات آتی به جنبه‌های دیگری از کاربرد شبکه‌های اجتماعی در آموزش پرداخت. همچنین، پیشنهاد می‌شود که تحقیقی در رابطه با جایگاه شبکه‌های اجتماعی در مقایسه با نرم‌افزارهای آموزشی موجود در وب صورت گیرد.

نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین طبقات استخراج شده در این مطالعه، طبقه توانمندی‌های شبکه‌های اجتماعی در آموزش بود. با توجه به این که محیط دانشگاهی به خصوص در مقطع تحصیلات تکمیلی دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی را نه تنها یک مزیت، بلکه یک ضرورت می‌توان قلمداد کرد، انتظار می‌رود که با توجه به کم بودن تعداد فراگیران در مقطع تحصیلات تکمیلی، نیاز به یادگیری موضوعات به صورت تخصصی، لزوم برقراری ارتباطات بین رشته‌ای، برقراری ارتباطات علمی ماورای مرزهای جغرافیایی و کسب اطلاع از دیدگاه‌های متفاوت در حیطه‌های تخصصی، استفاده از این شبکه‌های اجتماعی بیش از پیش مورد بهره‌برداری قرار گیرد. پیشنهاد می‌گردد که با تهیه زیرساخت‌های لازم از جمله اینترنت پرسرعت، پروتکل‌های آموزشی برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی، فرهنگ‌سازی جهت استفاده استادان و... زمینه ارتقای توانمندی‌های شبکه‌های اجتماعی در آموزش فراهم گردد.

باید با احتیاط و دقت آن‌ها را برای اهداف آموزشی به کار برد. برای مثال، پژوهشی نشان داده است که دانشجویان ترجیح می‌دهند تا از شبکه‌های اجتماعی برای اهداف غیر آموزشی استفاده کنند و استفاده آموزشی محدود آن‌ها را می‌طلبد (۳۴). در مطالعه Martin ارتباطی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و نمره دانشجویان مشاهده نشد (۳۵). در همین راستا، تحقیقی بر روی ۱۰۶۰ نفر از دانشجویان سال اول دانشگاه در Midwest، نتایج تحقیق نشان داد که همبستگی کمی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان وجود دارد (۳۶). از طرف دیگر، تحقیقی در دانشگاه Ohio که ۲۱۹ دانشجو شرکت داشتند، ۱۴۸ دانشجو از حساب کاربری Facebook استفاده می‌کردند. نتایج این تحقیق نشان داد که دانشجویانی که از این شبکه اجتماعی استفاده می‌کردند، وقت کمتری را صرف مطالعه گذاشتند و در نتیجه نمرات کمتری در مقایسه با دانشجویانی که از این شبکه‌ها استفاده نمی‌کردند، داشتند (۳۷). این دوگانگی، ضرورت بررسی بیشتر این موضوع را می‌رساند. پیشنهاد می‌گردد که در مطالعه‌ای میزان تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر نمرات دانشجویان بررسی گردد. مشارکت کنندگان در این تحقیق معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی مجازی، امکان دسترسی فوری به محتوی آموزشی را فراهم می‌آورد. در این رابطه، Redecker و همکاران بیان می‌کنند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در آموزش و یادگیری این امکان را برای کاربران فراهم می‌آورد که فراتر از زمان و مکان قادر باشند به این ابزارها دسترسی داشته و مطالب خود را دریافت یا ارسال کنند (۳۸). این یافته، با نتایج تحقیق حاضر همخوانی دارد. البته، پژوهش حاضر با برخی محدودیت‌ها مواجه بود که باید در هنگام استفاده و به کارگیری نتایج مورد توجه قرار گیرد. از جمله محدودیت‌های این مطالعه همچون سایر مطالعات کیفی مشابه از لحاظ احتیاط در تعمیم‌پذیری نتایج توجه داشت. با این حال، با توجه به این که مطالعه حاضر در دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی انجام گرفت، پیشنهاد می‌شود که تحقیقات کیفی مشابه دیگری هم

سپاسگزاری

پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند که از آقای مهندس حسینی صفات، مهندس فاطمی، سرکار خانم منتظری و سایر عزیزانی که در اجرای این تحقیق، نهایت همکاری را داشته‌اند، مراتب سپاسگزاری خود را ابراز دارند. لازم به ذکر است که این مقاله

حاصل طرح تحقیقاتی مصوب دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان در سال ۱۳۹۴ به کد ۲۹۴۱۱۵ می‌باشد که با حمایت مالی این دانشگاه انجام شده است.

References:

1. Safiri KH, Zakerihamaneh R. The construction of trust to spouse in virtual space (case study: women living in Yazd). *J Sociol Women*. 2014; 5(18): 1-30. [In Persian]
2. Aramoon Z, Shahmohamadi N. Social networks for education. *J Growth in Educational Technology*. 2014; 9(4): 16-20. [In Persian]
3. Alexander B. Web 2.0: A new wave of innovation for teaching and learning? *Educause Review*. 2006; 41(2):32-44.
4. Esfijani A, BakhtiyarNasrabadi HA. Social networks as a learning tool for curriculum. *Proceedings of the first National Congress on fundamental change in curriculum in Iran*; 2011 May 18; Mashhad, Iran. 2011. [In Persian]
5. Abbasi Shavazi MT, Homayoon P. Social media and social relationship: A study of relationship between new communication technologies and social isolation. *J Cultural Students and Communication*. 2014; 10(36): 43-66. [In Persian]
6. Saemi H, Fathi Vajargah K, Attaran M, Foroughi Abari AA. Compiling the Curriculum Planning Pattern Based on Social Network to Train and Improve the University Teachers. *Educ Strategy Med Sci*. 2014; 7(3): 191-8. [In Persian]
7. Yedidia MJ, Gillespie CC, Kachur E, Schwartz MD, Ockene J, Chepaitis AE, et al. Effect of Communications Training on Medical Student Performance. *JAMA*. 2003; 290(9):1157-65.
8. Teclehaimanot B, Hickman T. Student-Teacher Interaction on Facebook: What Students Find Appropriate. *Tech Trends*. 2011; 55(3): 19-30.
9. King S, Greidanus E, Carbonaro M, Drummond J, Patterson S. Merging social networking environments and formal learning environments to support and facilitate interprofessional instruction. *Med Educ Online*. 2009; 14 (5): e429-e434.
10. Tower M, Latimer S, Hewitt J. Social networking as a learning tool: nursing students' perception of efficacy. *Nurse Educ Today*. 2014; 34(6):1012-7.
11. Sarrafzadeh M, Alavi S. The state of online social networking among library and information sciences students. *J Human Information Interaction*. 2014; 1(1): 44-56. [In Persian]
12. Snyder SL, Burke S. Using YouTube in the classroom: a how-to guide. *Int J Instruct Technol Distance Learn*. 2008; 5(4):45-52.
13. Jaffar AA. YouTube: An emerging tool in anatomy education. *Anat Sci Educ*. 2012;5(3):158-64.
14. Forman J, Damschroder L. Qualitative content analysis. In: Jacoby L, Siminoff LA. *Empirical Research for Bioethics: A Primer*. 11thed. Oxford: Elsevier Pub; 2007.
15. Sandelowski M. Sample size in qualitative research. *Res Nurs Health*. 1995; 18(2):179-83.
16. Speziale HS, Streubert HJ, Carpenter DR. *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative*. 5th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2011.
17. Cooper CP, Gelb CA, Rim SH, Hawkins NA, Rodriguez JL, Polonec L. Physicians who use social media and other internet-based communication technologies. *J Am Med Inform Assoc*. 2012; 19(6): 960-964.
18. Duncan I, Yarwood-Ross L, Haigh C. YouTube as a source of clinical skills education. *Nurse Educ Today*. 2013;33(12):1576-80.
19. Kitchenham A. *Models for interdisciplinary mobile learning*. 1st. Pennsylvania: IGI Publishing Hershey; 2011.
20. Hung HT, Yuen SC-Y. Educational use of social networking technology in higher education. *Teaching in Higher Education*. 2010; 15(6): 703-14.
21. Burke S, Snyder S, Rager RC. An assessment of faculty usage of YouTube as a teaching resource.

- The Internet Journal of Allied Health Sciences and Practice. 2009; 7(1): 1-8.
22. Blazer C. Social networking in schools: benefits and risks; review of the research; policy consideration and current practices. Florida: Reports – Evaluative; 2012; 1102: 1-23.
 23. Yang SC, Tung C-J. Comparison of Internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school. Computers in Human Behavior. 2007; 23(1): 79-96.
 24. Jones N, Blackey H, Fitzgibbon K, Chew E. Get out of MySpace! Computers & Education. 2010; 54(3): 776-82.
 25. Moran M, Seaman J, Tinti-Kane H. Teaching, learning and sharing: how today's higher education faculty use social media. [Cited 2011 Apr 8]. Available from: <http://www.pearsonlearningsolutions.com/educators/pearson-social-media-survey-2011-bw.pdf>.
 26. Ellison NB, Steinfield C, Lampe C. The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. J Computer-Mediated Communication. 2007; 12(4): 1143-68.
 27. Russo A, Watkins J, Groundwater-Smith S. The impact of social media on informal learning in museums. Educational Media International. 2009; 46(2): 153-66.
 28. Fischer F, Mandl H. Knowledge convergence in computer-supported collaborative learning: The role of external representation tools. J Learning Sciences. 2005; 14(3): 405-41.
 29. Valkenburg PM, Schouten AP, Peter J. Adolescents' identity experiments on the Internet. New Media & Society. 2005; 7(3): 383-402.
 30. Mason R, Rennie F. Using Web 2.0 for learning in the community. The Internet and Higher Education. 2007; 10(3): 196-203.
 31. CheraghMolaei L, Kadivar P, Sarami G. The Use of Virtual Social Networks in Education: Benefits and Challenges. New Thoughts on Education. 2015; 10 (3): 29-51. [In Persian]
 32. Mason R. Learning technologies for adult continuing education. Studies in Continuing Education. 2006; 28(2): 121-33.
 33. Ajjan H, Hartshorne R. Investigating faculty decisions to adopt Web2.0 technologies: theory and empirical tests. The Internet and Higher Education. 2008; 11(2): 71-80.
 34. Aharony N. Facebook use by library and information science students. Aslib Proceedings. Emerald Group Publishing Limited. 2013; 65 (1): 19-39.
 35. Martin C. Social networking and grades amongst college students. [Cited 2009 Apr 8]. Available from: <http://www.unh.edu/news/docs/UNHsocialmedia.pdf>.
 36. Hargittai E, Hsieh YP. Predictors and consequences of differentiated practices on social network sites. Information, Communication & Society. 2010; 13(4): 515-36.
 37. Karpinski AC, Duberstein A. A description of Facebook use and academic performance among undergraduate and graduate students. Proceedings of the Annual Meeting of the American Educational Research Association; 2009 Apr 15; San Diego, CA; United States. 2009.
 38. Redecker C, Ala-Mutka K, Punie Y. Learning 2.0-the use of social computing to enhance lifelong learning. Conference Proceedings of the EADTU Annual Conference; 2008 Jun 11-14; Lisbon, Portugal. 2008.

Perception of Graduate Students Regarding the Use of Social Networks in Education: A Qualitative Research

Amin Beigzadeh¹, Shahnaz Kohan², Nikoo Yamani³, Habibolah Rezaei^{4}*

1. PhD Candidate, Health Services Management Research Center, Institute for Futures Studies in Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran
2. Assistant Professor, Department of Midwifery and Reproductive Health, Nursing and Midwifery Care Research Center, School of Nursing and Midwifery, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran
3. Associate Professor, Department of Medical Education, Medical Education Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran
4. PhD Candidate, Department of Medical Education, Medical Education Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

• Received: 22 Aug, 2015

• Received Corrected Version: 26 Dec, 2015

• Accepted: 27 Dec, 2015

Background & Objective: Social networks are new technologies that have emerged in the past decade and are dramatically used in various areas such as education. This new social media has changed the lifestyle of individuals and their communication. Due to this fact and the increasing trend towards using social networks in universities, the present study was conducted with the purpose to explore graduate students' perspectives regarding the use of social networks in education.

Methods: This study was conducted using qualitative content analysis method. The participants were selected using purposive sampling (n = 13). Data were gathered through semi-structured interviews, recorded on audiotapes, transcribed, and then, analyzed. MaxQdata software was used for data analysis.

Results: Data analysis led to the extraction of 476 codes, 59 sub-codes, 11 subcategories, and 4 main categories. The main categories included the advantages of social networks (3 subcategories), disadvantages of social networks (2 subcategories), required infrastructures for using social networks in education (3 subcategories), and the capabilities of social networks in education (3 subcategories).

Conclusion: This study revealed the advantages, disadvantages, and the applications of social networks in education. Due to the importance of social networks in education, we suggest that by providing the required infrastructures, such as high speed internet, educational protocols, and etcetera, the uses of social networks in education be improved so that students can better use these networks in education.

Key Words: Social networks, Education, Students, Qualitative study

*Correspondence: Medical Education Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran

• Tel: (+98) 31 37923353

• Fax: (+98) 31 36688323

• Email: rezaie.habib@gmail.com